

Ontdekkingsreis

ontgoocheld zijn in de resultaten van de
of dat het feit alleen al dat met vernieuwde
lagen die alle christenen tot de eenheid moet
de ontgoochelingen. Nu we het ei
naderen zijn de christenen er zich
orden dat hun onderlinge verdeeldh
van Christus in het cenakel: 'Vader
zoals gij, Vader, het zijt in Mij en Ik
dat Gij Mij zonden hebt.'

confessies
bralen kunnen e
door de zending
weest, zowel van
heb gezegd, als van
gemeenschappen.
n zich wenden met
e, waarbij zij de id
noesten wel vrage
zij willen wete
gezien Hij maar
spreken uit zijn naam
verhonden aan de missie-activ

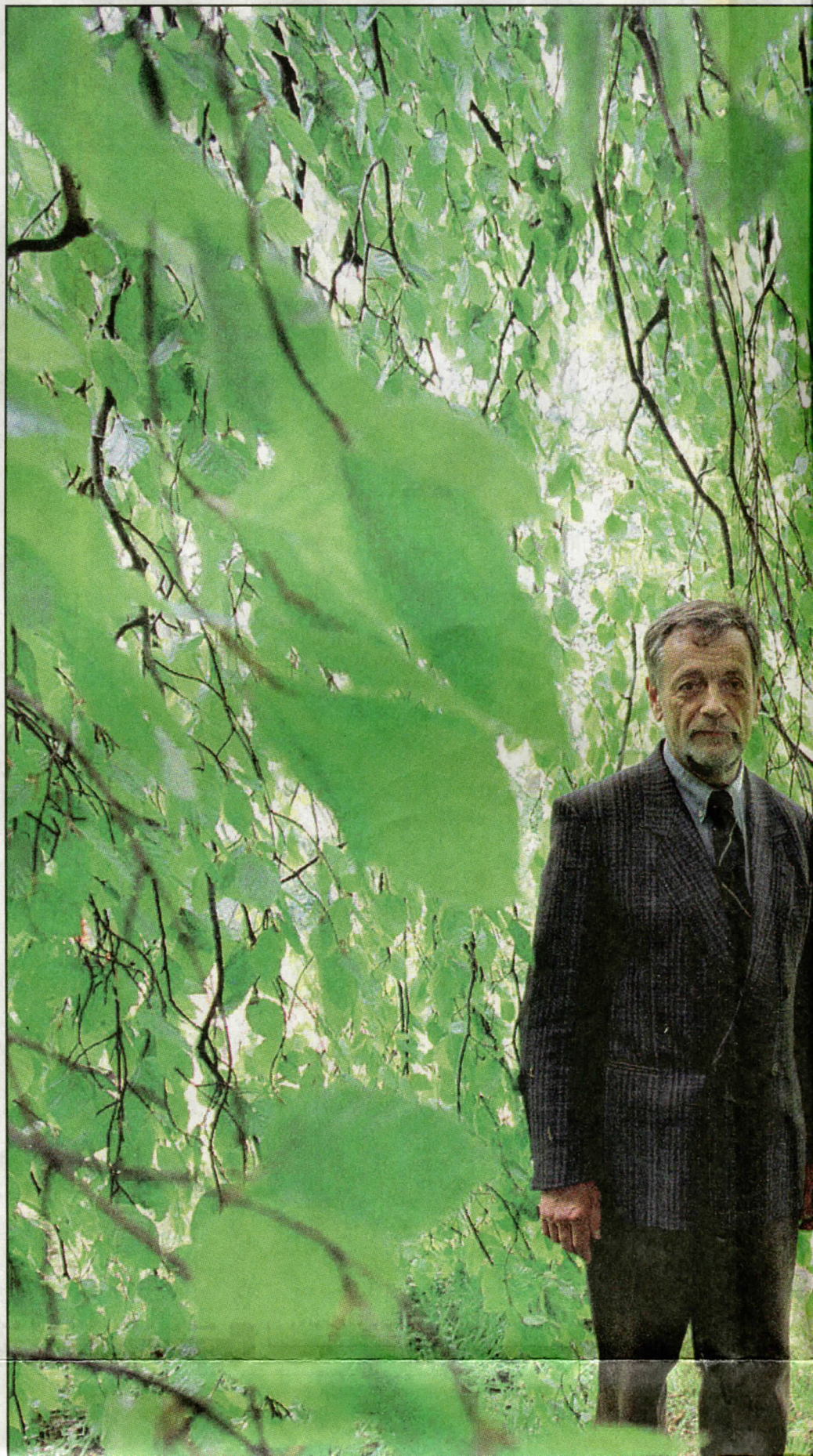
In zowel het leven als het werk van de Groninger dichter C.O. Jellema heeft de natuur altijd een vooraanstaande plaats ingenomen.

Wie zijn gedichten leest of door de immense tuin rondom zijn woning wandelt, wordt automatisch overweldigd door al het fraais dat de natuur heeft te bieden.

Zaterdag ontvangt Jellema voor zijn gehele oeuvre (het resultaat van veertig jaar dichterschap) de Roland Holst-penning in het Noord-Hollandse Bergen, de vroegere woonplaats van de dichter Adriaan Roland Holst.

„Ik was zeer verrast toen ik hoorde dat ik die prijs krijg. Is mijn werk bekronenswaard?“

Jellema kijkt met opgetrokken wenkbrauwen voor zich uit.

bekronenswaard?"

**Jellema kijkt met
opgetrokken wenkbrauwen
voor zich uit.**

**Een gesprek over zijn band
met de natuur, zijn
godsbesef en zijn paradoxale
houding ten aanzien van het
menselijke denken.
„Het bewustzijn is zowel een
hindernis als een gave.”**

Als het weer het toelaat, werkt C.O. Jellema iedere dag een paar uur in zijn tuin. Toen hij samen met zijn vriend acht jaar geleden het voormalige notarishuis in het Groninger dorp Leens kocht, werd het stuk land, met een omvang van zo'n anderhalf voetbalveld, gebruikt als een weide voor schapen. Nu kan iedereen (de tuin is in de zomermaanden open voor publiek van dinsdag- tot en met vrijdagmiddag) een botanisch Frans, Engels en 'modern' gedeelte bezichtigen, een boek lezen op een bankje of een balletje slaan op het iets hoger gelegen croquetveld. Jellema: „Dan kunnen ook andere mensen genieten van de tuin. Dat stimuleert mij om erin te werken.”

Door **Jacob Moerman**

In 1986 nam hij afscheid van de Groninger universiteit, waar hij Duitse letterkunde doceerde. Toen zijn vakgebied vanwege de hervormingen in een verdomhoekje belandde, besloot Jellema een punt achter zijn universitaire loopbaan te zetten. Hij was 51. „Maar ik had nooit afscheid van de universiteit genomen als ik geen andere bezigheden had gehad.” Al snel na zijn vroegtijdig aftreden, besloot hij de stad Groningen achter zich te laten. „Ik miste het platteland vreselijk, het groen en de ruimte. En ook dat ik niet eens om mijn eigen huis kon lopen.”

Een schaduwzijde van zijn leven op het land wordt nu gevormd door de achter zijn huis gelegen weg tussen Lauwersoog en het noorden van Friesland. „Waar al die drukte precies vandaan komt, ik weet het niet. Er is ontzettend veel vrachtverkeer. Het lawaai is hier in huis gelukkig niet te horen, maar in de tuin wél. Maar ach, daar moet je mee leren leven.”

De manier waarop met het landschap wordt omgesprongen - het vervult Jellema met diepe zorgen. De ruilverkaveling heeft de afgelopen dertig jaar het landschap in de Groninger provincie enorm veranderd. Steeds meer sloten werden gedempt en wegen doorgetrokken. En

het wild heeft geen schuilplaats meer. „Toen ik hier kwam wonen, zag je in het voorjaar vaak hazen of fazanten en patrijzen. Nu zijn steeds meer boorlocaties of windmolens te zien. Een verschrikkelijk gezicht.”

Een paar jaar geleden ondernam Jellema een poging om zich daadwerkelijk in te zetten voor het behoud van het landschap. Hij stond op de lijst van de Groenen, tijdens de provinciale verkiezingen.

„Ach, dat heeft niet lang geduurd. We hebben geen zetels behaald. En eigenlijk ligt de politiek mij helemaal niet. Ik besef veel te goed dat je dan allerlei compromissen moet sluiten en water bij de wijn moet doen. En ik hou niet van dat gesjoemel.”

Onlosmakelijk

In de poëzie van Jellema is het landschap altijd aanwezig geweest als een onderdeel waaraan de dichter onlosmakelijk verbonden is. Jellema noemt het als een van de belangrijkste thema's in zijn werk. „Dat heeft te maken met het gevoel dat het landschap een deel van jezelf is en dat je ook een deel bent van het landschap. Het geeft mij de mogelijkheid om mijn eigen bestaan te interpreteren. En ook te relativëren.”

Als kind

*Je draait je om en ziet het kind vertrekken,
het huis al leeg, 't legt bloemen op de trap,
springt van de stoep zodat de laatste stap
niet hoeft gezet, dan sluit het de tuinhekken,*

*houdt op te zijn daar, want niet op te wekken
- talitha koem - uit kinderjaren graf
zijn hond en tamme kraai, een pluche giraf:
't beschrevene zal nooit die dingen dekken*

*die uit zichzelf, je weet niet waarvandaan,
jou woordloos wisten, en jij nam het aan
zo vanzelfsprekend dat je vaak verbaasd,*

*vroeg iemand naar een naam, in malle haast
wat namen noemde die je maar verzon -
het kijkt niet om; je riep het als dat kon.*

Het landschap relativeert je eigen uniciteit. Jellema kan evenwel niet zeggen dat het landschap hem inspireert tot het maken van gedichten. „Hoe een gedicht precies ontstaat is veel ingewikkelder. Een gedicht begint altijd vanuit een vaak spontane inval, een of een bepaalde combinatie van woorden voor mijn gevoel de kiem vormen voor iets anders. Soms is zo'n kiem vruchtbaar en kan ik de slag. Dan is het een kwestie van aandringen verder te gaan. Vaak werk ik lang aan een gedicht, maar zo nu en dan lukt het ook om iets in één keer goed op papier te krijgen. Dat betekent niet dat ik vervolgens het gedicht nooit meer herschrijf. Meestal bena verloop van tijd een gedicht op een kritische manier en breng ik wijzigingen aan.”

Jellema beschouwt het schrijven van een gedicht als het maken van een ontdekkingsreis. De vraag wat poëzie nu precies is, komt in het werk tussen de regels vaak naar voren. Is het afgelopen veertig jaar dichter bij het antwoord gekomen?

„Mijn houding ten opzichte van de poëzie is in de loop der jaren natuurlijk veranderd. Ik heb veel meer technische vaardigheden gewonnen, het maken van een goed gedicht is per se van rekening een kwestie van ambachtelijkheid. Maar of ik inmiddels weet wat poëzie is, dat weet ik niet. Als dichter ben je altijd op zoek naar het volgende gedicht, het gedicht dat alle andere gedichten overbodig maakt. Dat zweeft je als soort ideaal voor ogen. Soms heb ik het gevoel dat ik het ideale gedicht aan het maken ben, maar de volgende morgen kijk ik er dan met heel andere ogen naar.”

Godsbeleving

Zijn eigen werk van vroeger leest hij nauwelijks meer. Alleen vijf jaar geleden, toen hij zijn zamelbundel *Gedichten, oden, sonnetten* samenstelde en hij al zijn gedichten moest sorteren en ordenen. „Wanneer een gedicht af is, heb ik er eigenlijk niet meer zoveel mee te maken. Oude gedichten zijn voor mij overwonnen. Het moet ik voorlezen en dan probeer ik altijd in de huid van een gedicht te kruipen. Dat gebeurt meestal wel, want als dichter moet je altijd het voorlezen als het ware een rol spelen.”

het wild heeft geen schuilplaats meer. „Toen ik hier kwam wonen, zag je in het voorjaar vaak hazen of fazanten en patrijzen. Nu zijn steeds meer boorlocaties of windmolens te zien. Een verschrikkelijk gezicht.”

Een paar jaar geleden ondernam Jellema een poging om zich daadwerkelijk in te zetten voor het behoud van het landschap. Hij stond op de lijst van de Groenen, tijdens de provinciale verkiezingen.

„Ach, dat heeft niet lang geduurd. We hebben geen zetels behaald. En eigenlijk ligt de politiek mij helemaal niet. Ik besef veel te goed dat je dan allerlei compromissen moet sluiten en water bij de wijn moet doen. En ik hou niet van dat gesjoemel.”

Onlosmakelijk

In de poëzie van Jellema is het landschap altijd aanwezig geweest als een onderdeel waaraan de dichter onlosmakelijk verbonden is. Jellema noemt het als een van de belangrijkste thema's in zijn werk. „Dat heeft te maken met het gevoel dat het landschap een deel van jezelf is en dat je ook een deel bent van het landschap. Het geeft mij de mogelijkheid om mijn eigen bestaan te interpreteren. En ook te relativieren.

Als kind

*Je draait je om en ziet het kind vertrekken,
het huis al leeg, 't legt bloemen op de trap,
springt van de stoep zodat de laatste stap
niet hoeft gezet, dan sluit het de tuinhekken,*

*houdt op te zijn daar, want niet op te wekken
- talitha koem - uit kinderjaren graf
zijn hond en tamme kraai, een pluche giraf:
't beschrevene zal nooit die dingen dekken*

*die uit zichzelf, je weet niet waarvandaan,
jou woordloos wisten, en jij nam het aan
zo vanzelfsprekend dat je vaak verbaasd,*

*vroeg iemand naar een naam, in malle haast
wat namen noemde die je maar verzon -
het kijkt niet om; je riep het als dat kon.*

Het landschap relativeert je eigen uniciteit.” Jellema kan evenwel niet zeggen dat het landschap hem inspireert tot het maken van gedichten. „Hoe een gedicht precies ontstaat, dat is veel ingewikkelder. Een gedicht begint bij mij altijd vanuit een vaak spontane inval, een regel of een bepaalde combinatie van woorden die voor mijn gevoel de kiem vormen voor iets groters. Soms is zo'n kiem vruchtbaar en kan ik aan de slag. Dan is het een kwestie van aandrift om ermee verder te gaan. Vaak werk ik lange tijd aan een gedicht, maar zo nu en dan lukt het me ook om iets in één keer goed op papier te krijgen. Dat betekent niet dat ik vervolgens zo'n gedicht nooit meer herschrijf. Meestal bekijk ik na verloop van tijd een gedicht op een kritische manier en breng ik wijzigingen aan.”

Jellema beschouwt het schrijven van een gedicht als het maken van een ontdekkingsreis. De vraag wat poëzie nu precies is, komt in zijn werk tussen de regels vaak naar voren. Is hij de afgelopen veertig jaar dichter bij het antwoord gekomen?

„Mijn houding ten opzichte van de poëzie is in de loop der jaren natuurlijk veranderd. En ik heb veel meer technische vaardigheden gekregen, het maken van een goed gedicht is per slot van rekening een kwestie van ambachtelijkheid. Maar of ik inmiddels weet wat poëzie is... Als dichter ben je altijd op zoek naar het volmaakte gedicht, het gedicht dat alle andere gedichten overbodig maakt. Dat zweeft je als een soort ideaal voor ogen. Soms heb ik het gevoel dat ik het ideale gedicht aan het maken ben, maar de volgende morgen kijk ik er dan weer met heel andere ogen naar.”

Godsbeleving

Zijn eigen werk van vroeger leest hij nauwelijks meer. Alleen vijf jaar geleden, toen hij zijn verzamelbundel *Gedichten, oden, sonnetten* samenstelde en hij al zijn gedichten moest lezen en ordenen. „Wanneer een gedicht af is, heb ik er eigenlijk niet meer zoveel mee te maken. Oude gedichten zijn voor mij overwonnen stadia, of fasen die ik achter me heb gelaten. Soms moet ik voorlezen en dan probeer ik altijd weer in de huid van een gedicht te kruipen. Dat lukt meestal wel, want als dichter moet je tijdens het voorlezen als het ware een rol spelen. Maar

thuis die oude gedichten lezen? Dat doe ik nooit.” Betekenen zijn woorden dat zijn laatste gedicht altijd het beste is? „Voor mijn gevoel is dat zo. Als dichter zit ik in een ontwikkeling die nooit stopt. Dat kan zelfbedrog zijn. Maar er is een stijgende lijn in mijn dichterschap aanwezig is, op die manier ervaar ik dat.”

Na de vraag of hij misschien iets zou kunnen vertellen over de godsbeleving die uit veel van zijn gedichten spreekt, valt een lange stilte. Jellema staart voor zich uit en mompelt een kort 'ja'.

Dan: „Ik vind het heel erg moeilijk om daar iets zinnigs over te zeggen. Zal ik eerst nog even koffie halen?” Later: „Ik heb over mijn godsbesef wel eens vaker uitspraken gedaan. Als ik die vervolgens teruglas, dacht ik altijd: ach, ach. Maar vooruit, een heel fundamenteel besef voor mij is dat alles uit een oorspronkelijke eenheid is ontstaan. Ik heb daar niet een duidelijke voorstelling van, maar ik ervaar in alles eigenlijk het lijden aan de gescheidenheid. Wij zijn allemaal individuen met een soort oerhungering naar het opgaan in die eenheid. Daar waar we allen één zijn. Kunt u zich er iets bij voorstellen?” Jellema kijkt me vragend aan. Wanneer ik hem wijs op de erotische lading van

Alstuin

*'t Moest zijn dat buiten wat je hand aanraakt
van jou bezit nam als de reeds verwachte:
je hebt grond om te planten los gemaakt,
je legt jezelf weg plantend in de zachte*

*gerede aarde; of je voelt hoe zwaar
vruchten een ongestutte tak bevruchten
en om jouw zorg wordt de boom eigenaar
en drager van toekomstige gedachten:*

*de tijd ging over in bestendigheid,
wat groeit en bloeit bedacht en droomde jou,
en wie jou overleed maakte niet uit:*

*het grasveld werd je groen, en wit de geit,
werd stem uit huis: kom handen wassen gauw,
op tafel in de blauwe schaal vers fruit.*

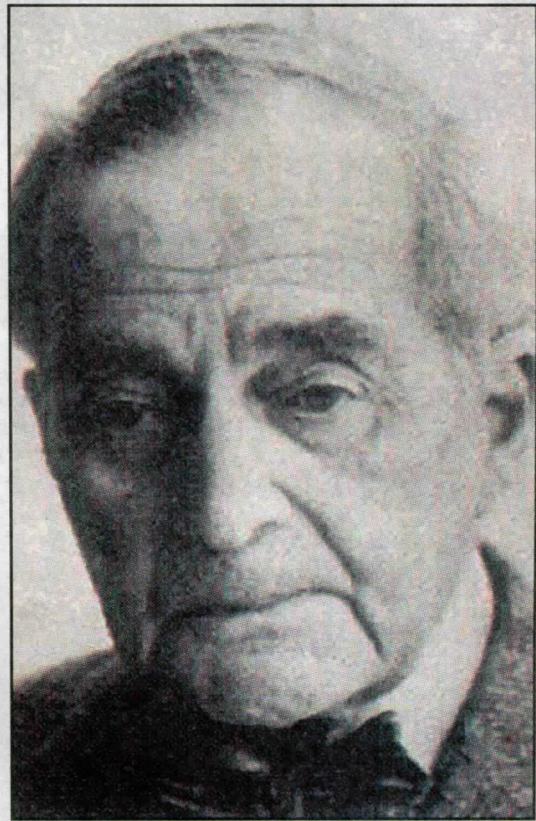
Roland Holst-penning voor hele oeuvre reis van C.O. Jellema

AE 15

Drents
Groningse
Dagbladen

Donderdag
22 mei
1997

Opgaan

zijn godsbeleving, gaat hij verder: „In de Middeleeuwse mystiek, waaraan ik me zeer verwant voel, is vaak sprake van een zinnelijke, aan de erotiek grenzende taal om dat gevoel tot uitdrukking te brengen. Je zou kunnen zeggen dat ook de geslachtsdaad als zodanig kan worden beleefd, als een opgaan in de ander, waarbij

▲ Rechtsbo-

iveert je eigen uniciteit." niet zeggen dat het land- tot het maken van ge- dicht precies ontstaat, dat Een gedicht begint bij mij k spontane inval, een regel binatie van woorden die kiem vormen voor iets gro- m vruchtbaar en kan ik aan n kwestie van aandrift om n. Vaak werk ik lange tijd r zo nu en dan lukt het me eer goed op papier te krij- et dat ik vervolgens zo'n erschrijf. Meestal bekijk ik en gedicht op een kritische ijzigingen aan."

t het schrijven van een ge- van een ontdekkingsreis. nu precies is, komt in zijn s vaak naar voren. Is hij de ar dichter bij het antwoord

n opzichte van de poëzie is natuurlijk veranderd. En ik ische vaardigheden gekre- een goed gedicht is per slot kwestie van ambachtelijk- deldels weet wat poëzie is... tijd op zoek naar het vol- gedicht dat alle andere ge- maakt. Dat zweeft je als een en. Soms heb ik het gevoel dicht aan het maken ben, morgen kijk ik er dan weer n naar."

vroeger leest hij nauwelijks r geleden, toen hij zijn ver- ten, oden, sonnetten sa- zijn gedichten moest lezen er een gedicht af is, heb ik er zoveel mee te maken. voor mij overwonnen sta- hter me heb gelaten. Soms dan probeer ik altijd weer edicht te kruipen. Dat lukt als dichter moet je tijdens t ware een rol spelen. Maar

thuis die oude gedichten lezen? Dat doe ik nooit." Betekenen zijn woorden dat zijn laatste gedicht altijd het beste is? „Voor mijn gevoel is dat zo. Als dichter zit ik in een ontwikkeling die nooit stopt. Dat kan zelfbedrog zijn. Maar er is een stijgende lijn in mijn dichterschap aanwezig is, op die manier ervaar ik dat."

Na de vraag of hij misschien iets zou kunnen vertellen over de godsbeleving die uit veel van zijn gedichten spreekt, valt een lange stilte. Jellema staart voor zich uit en mompelt een kort 'ja'.

Dan: „Ik vind het heel erg moeilijk om daar iets zinnigs over te zeggen. Zal ik eerst nog even koffie halen?" Later: „Ik heb over mijn godsbesef wel eens vaker uitspraken gedaan. Als ik die vervolgens teruglas, dacht ik altijd: ach, ach. Maar vooruit, een heel fundamenteel besef voor mij is dat alles uit een oorspronkelijke eenheid is ontstaan. Ik heb daar niet een duidelijke voorstelling van, maar ik ervaar in alles eigenlijk het lijden aan de gescheidenheid. Wij zijn allemaal individuen met een soort oerhunger naar het opgaan in die eenheid. Daar waar we allen één zijn. Kunt u zich er iets bij voorstellen?" Jellema kijkt me vragend aan. Wanneer ik hem wijs op de erotische lading van

Alstuin

't Moest zijn dat buiten wat je hand aanraakt van jou bezit nam als de reeds verwachte: je hebt grond om te planten los gemaakt, je legt jezelf weg plantend in de zachte

gerede aarde; of je voelt hoe zwaar vruchten een ongestutte tak bevruchten en om jouw zorg wordt de boom eigenaar en drager van toekomstige gedachten:

de tijd ging over in bestendigheid, wat groeit en bloeit bedacht en droomde jou, en wie jou overleed maakte niet uit:

het grasveld werd je groen, en wit de geit, werd stem uit huis: kom handen wassen gauw, op tafel in de blauwe schaal vers fruit.

zijn godsbeleving, gaat hij verder: „In de Middeleeuwse mystiek, waaraan ik me zeer verwant voel, is vaak sprake van een zinnelijke, aan de erotiek grenzende taal om dat gevoel tot uitdrukking te brengen. Je zou kunnen zeggen dat ook de geslachtsdaad als zodanig kan worden beleefd, als een opgaan in de ander, waarbij je als het ware uit je eigen persoon treedt. Maar goed, het erotische is natuurlijk maar één aspect van mijn godsbesef. Ik sprak al eerder over het landschap en de betekenis die dat voor mij heeft. Ik heb momenten waarin ik nadenk over hoe het is als ik er straks niet meer ben. Het lichaam sterft af en wordt begraven. Maar mijn geest heeft dan deel aan alles wat er is. Zoiets. Een terugkeer naar de oorsprong." Het godsbesef als troostende gedachte? „Zeer zeker." En is zijn godsbesef ook het gevolg van angst? „Natuurlijk, ook ik ben bang voor de dood. Ik vind het totaal absurd om te denken dat er na de dood helemaal niets meer is. Ik kan me niet voorstellen dat je je bij die gedachte neer kunt leggen, dat er straks één groot gat is en dat je volledig verdwenen bent. Ik vind die gedachte ondraaglijk."

Bewustzijn

Het godsbesef en de wil om op te gaan in 'het al' resulteert in sommige gedichten in een soort afkeer van het rationele - het denken staat de eenwording in de weg. Is dat niet een vreemde gedachtengang voor iemand die op een rationele manier zijn godsbeleving uit, namelijk door het gebruik van woorden? Is er, kortom, sprake van een paradox? „Ja, maar wij mensen zijn nu eenmaal denkende wezens, we hebben bewustzijn van de dingen om ons heen en van onszelf. Dat sluit uit dat je in de dingen op kunt gaan. Maar het vreemde is dat je alleen via dat bewustzijn daarnaar kunt zoeken. Aan de ene kant staat het je in de weg, maar aan de andere kant is het een mogelijkheid om je gevoelens te benaderen. Het bewustzijn is zowel een hindernis als een gave."

Het bewustzijn kan ook het opgaan in het 'nu' in de weg staan, zoals bijvoorbeeld blijkt uit het gedicht *Als kind*, opgenomen in Jellema's laatste bundel *Spolia*.

Het gedicht beschrijft een herinnering en verwijst naar de verhuizing van zijn ouders uit Beilen, toen hij tien jaar was. „Mijn ouders hadden daar een prachtig huis met een grote tuin. Ook in mijn vroege jeugd was ik sterk verbonden met de natuur. Het vertrek uit dat huis heb ik als een ingrijpende gebeurtenis ervaren. Iets dat bij je hoorde en waar je deel van uitmaakte, was plotseling verdwenen. Dat gemis heb ik proberen weer te geven in dat gedicht. En ook de onbevangenheid waarmee een kind naar de wereld kijkt. Een kind heeft nog geen vergelijkingsmateriaal. Naarmate je ouder wordt, is alles steeds meer vergelijkbaar met iets anders. Maar voor een kind is alles nieuw. Het heeft natuurlijk ook een bewustzijn, maar kan desondanks opgaan in het moment, in het 'nu'. Vandaar dat voor mensen de jeugd altijd het aureool krijgt van paradijselijkheid en geborgenheid. Herkent u dat?" Weer kijkt Jellema me vragend aan. Het opgaan in het 'nu' kan natuurlijk ook gelden voor iemand die over zijn kindertijd een gedicht schrijft, opper ik. „Dat is een essentieel punt. Werken aan een gedicht is voor mij het summum van het zijn in het 'nu'. Ik vergeet dan als het ware het besef van plaats en tijd, zoals een kind. Dat is een heerlijke ervaring."

Even later, wanneer we rond zijn huis lopen en hij niet zonder trots de tientallen rozenstruiken laat zien, voegt hij nog iets aan zijn woorden toe. „Er zijn twee bezigheden waarbij ik volledig kan opgaan in het moment: tijdens het maken van een gedicht en tijdens het werken in mijn tuin."

Het werk van C.O Jellema verscheen bij uitgeverij Querido, Amsterdam.

▲ Rechtsboven: De naamgever van de penning, de dichter Adrian Roland Holst.

Foto: archief

▲ Daaronder: Dichter C.O. Jellema.

Foto: Anne Marie Kamp

◀ De dichter in zijn paradijselijke tuin: „Natuurlijk, ook ik ben bang voor de dood. Ik vind het totaal absurd om te denken dat er na de dood helemaal niets meer is."

Foto: Anne Marie Kamp

De twee gedichten zijn uit 'Spolia', de laatste bundel van C.O Jellema.